

Explaining the effect of entrepreneurial competencies on the resilience of female entrepreneurs through the mediation of entrepreneurial motivation (The case of: female entrepreneurs of Alborz province)

Reza Kohanhooshnejad^{1*} | Hossein Khanifar² | Nayereh Esmaeili³

1. Corresponding Author, Faculty of Humanities, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran. Email: rezak_5@yahoo.com

2. Faculty of Management and Accounting, University of Tehran, College of Farabi, Qom. Email: khanifar@ut.ac.ir

3. Faculty of Humanities, Hazrat-e Masoumeh University, Qom, Iran. Email: n.esmaeili.1981@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:

Received 25 February 2023

Revised 27 May 2023

Accepted 31 May 2023

Published online 16 December 2024

Keywords:

Entrepreneurial competence,
Resilience of female entrepreneurs,
entrepreneurial motivation.

ABSTRACT

One of the important capacities of women entrepreneurs in order to adapt in the face of adversities and problems to achieve success is resilience, with entrepreneurial competencies leading to its development. In addition, the entrepreneurial motivation as a driving force for more resilience to achieve the expected goals, explains the development of resilience of women entrepreneurs through entrepreneurial competencies. Therefore, the purpose of this research is to explain the impact of entrepreneurial competencies on the resilience of women entrepreneurs in Alborz Province through the mediation of entrepreneurial motivation. This research is applied in purpose and employed using a descriptive-correlational method. The data were collected from a sample of 192 women entrepreneurs of Alborz Province, using stratified random sampling and tested by structural equation modeling method with PLS software. The mediator relationships of the model were examined by the Sobel method. The main tool used to collect data is questionnaire. To investigate the validity of the research tool, convergent validity, divergent validity and construct validity were used. Cronbach's alpha coefficient and composite reliability were employed to evaluate its reliability. The findings of the research indicated that the entrepreneurial competencies of the research model, including conceptual competencies, business management, personal, opportunity and human relations have a direct and positive effect on the resilience of female entrepreneurs. In addition, through the mediating variable of entrepreneurial motivation, the mentioned entrepreneurial competencies has a positive, indirect effect on the resilience of female entrepreneurs in Alborz Province.

Cite this article: Kohanhooshnejad, R.; Khanifar, H. & Esmaeili, N. (2025). Explaining the effect of entrepreneurial competencies on the resilience of female entrepreneurs through the mediation of entrepreneurial motivation (The case of: female entrepreneurs of Alborz province). *Organizational Culture Management*, 22 (4), 379-397. <http://doi.org/10.22059/jomc.2023.355975.1008527>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jomc.2023.355975.1008527>

تبیین تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین با میانجیگری انگیزه کارآفرینانه (مورد مطالعه: بانوان کارآفرین استان البرز)

رضا کهن‌هوش نژاد^{۱*} | حسین خنیفر^۲ | نیره اسماعیلی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران. رایانامه: rezak_5@yahoo.com
۲. دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران. رایانامه: khanifar@ut.ac.ir
۳. گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران. رایانامه: n.esmaeili.1981@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۹/۲۶

کلیدواژه:

انگیزه کارآفرینانه، تاب‌آوری بانوان کارآفرین، شایستگی کارآفرینانه.

یکی از ظرفیت‌های مهم بانوان کارآفرین به منظور انطباق‌پذیری در مواجهه با ناملایمات و مشکلات برای دستیابی به موفقیت تاب‌آوری است که شایستگی‌های کارآفرینانه موجب توسعه آن می‌شود. به‌علاوه انگیزه کارآفرینانه، که به عنوان نیروی محرکه‌ای برای تاب‌آوری بیشتر بانوان به منظور رسیدن به اهداف مورد انتظار مطرح است، تبیین‌کننده چرایی توسعه تاب‌آوری بانوان کارآفرین توسط شایستگی‌های کارآفرینانه است. بنابراین هدف این پژوهش تبیین تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین استان البرز با میانجیگری انگیزه کارآفرینانه است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-همبستگی است. داده‌های این پژوهش از نمونه‌ای ۱۹۲ نفری از بانوان کارآفرین استان البرز، که به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند، گردآوری و با روش مدل‌یابی معادلات ساختاری با نرم‌افزار پی.ال.اس. آزمون شد. روابط میانجی مدل نیز توسط آزمون سوبل بررسی شد. ابزار اصلی گردآوری داده‌های پژوهش پرسشنامه بود. برای بررسی روایی ابزار پژوهش از روایی همگرا و روایی واگرا و روایی سازه و برای ارزیابی پایایی آن ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی به کار گرفته شد. یافته‌های پژوهش نشان داد شایستگی‌های کارآفرینانه مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت، و مبتنی بر روابط بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مستقیم و مثبت دارد و همچنین شایستگی‌های کارآفرینانه یادشده از طریق متغیر میانجی انگیزه کارآفرینانه به طور غیرمستقیم بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین استان البرز تأثیر مثبت می‌گذارد.

استناد: کهن‌هوش نژاد، رضا؛ خنیفر، حسین و اسماعیلی، نیره (۱۴۰۳). تبیین تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین با میانجیگری انگیزه کارآفرینانه (مورد مطالعه: بانوان کارآفرین استان البرز). مدیریت فرهنگ سازمانی، ۲۲ (۴) ۳۷۹-۳۹۷.

<http://doi.org/10.22059/jomc.2023.355975.1008527>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

© نویسندگان.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jomc.2023.355975.1008527>

بیان مسئله

تاب‌آوری یکی از ظرفیت‌های کلیدی بانوان کارآفرین برای تحمل مشکلات، ارائه راهکار به منظور غلبه بر مشکلات، و دستیابی به موفقیت است. ظرفیت تاب‌آوری، به عنوان یکی از جنبه‌های سرمایه روان‌شناختی، کارآفرینان را قادر می‌سازد تا اقدامات مناسبی در ارتباط با رویدادهای پیش‌بینی نشده، که ادامه حیات کسب‌وکار آن‌ها را تهدید می‌کند، نشان دهند (Santoro et al., 2018). در واقع تاب‌آوری اشاره دارد به ظرفیتی برای مواجهه و غلبه بر رویدادهای منفی (Montoro-fernandez et al., 2022). تاب‌آوری در سطح فردی یک ویژگی روان‌شناختی/ رفتاری تبیین شده که باعث می‌شود افراد به‌سرعت و به طور مؤثر با تحمل حداقل استرس به تغییرات نامطلوب واکنش نشان دهند (Korber & Mc naughton, 2017). با وجود نقش حائز اهمیت بانوان کارآفرین در توسعه اقتصادی و لزوم غلبه آن‌ها بر دشواری‌ها و مشکلات، به‌ویژه در شرایط عدم قطعیت کنونی (Ramadani et al., 2015; Bullough et al., 2014)، تاب‌آوری فردی بانوان کمتر مورد توجه قرار گرفته و صرفاً برخی مطالعات به صورت پراکنده وجود دارد (Santoro et al., 2018). تاب‌آوری از دیدگاه محققان به مفهوم توانایی بیرون آمدن از سختی‌ها یا نامالیقات است و سؤالات زیادی در مورد ماهیت تاب‌آوری و چگونگی درک آن بدون پاسخ باقی مانده است (Minello et al., 2014). از طرف دیگر، از دیدگاه محققان کارآفرینی بانوان کارآفرین بدون داشتن قابلیت‌های خاص نمی‌توانند در برابر نامالیقات فضای کسب‌وکار دوام بیاورند (Ahmad, 2007; Rezaei et al., 2017). شایستگی‌های کارآفرینی به عنوان قابلیت‌های لازم برای اجرای موفق کارآفرینی بانوان شناسایی شده‌اند که منجر به بقا و توسعه کسب‌وکارهای کوچک و جدید آن‌ها می‌شوند (Muindi et al., 2020). بنابراین با وجود حیاتی بودن شایستگی‌های کارآفرینی برای تاب‌آوری بانوان کارآفرین مطالعات تجربی چندانی در این زمینه صورت نگرفته است و مطالعات موجود بیشتر به نقش چنین شایستگی‌هایی بر رشد و عملکرد کسب‌وکار بانوان پرداخته است (Savolainen et al., 2016; mitchelmore & rowley, 2013).

مفهوم شایستگی کارآفرینی در مباحث حوزه کارآفرینی به کار رفته است و شواهد موجود نشان می‌دهد مهارت‌های یک کارآفرین به عنوان یکی از ابعاد شایستگی منجر به عملکرد بهتر و رشد و توسعه کسب‌وکارها می‌شود (Cooper et al., 1994; Lerner & Almor, 2002). تحقیقات نشان داده است شایستگی‌های کارآفرینانه شامل نوع نگرش، دانش، مهارت‌ها، و توانایی‌های فرد بر تاب‌آوری کارآفرینان نقش حائز اهمیتی ایفا می‌کند (Thseen & Ramayah, 2015). از دیدگاه محققان، در زمینه کارآفرینی بانوان تاب‌آوری یکی از مؤلفه‌های مهم برای کاهش نرخ شکست است و در این ارتباط شایستگی‌های کارآفرینانه آن‌ها همچون شایستگی‌های مدیریتی و شخصی نقش حائز اهمیتی ایفا می‌کنند (Ramadani et al., 2015). متأسفانه به‌رغم اهمیت تاب‌آوری برای پایداری کسب‌وکارهای بانوان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، مانند ایران، که عدم قطعیت بالاست، نتایج مطالعات حاکی از آن است که فقدان شایستگی‌های کارآفرینانه بانوان کارآفرین بر تاب‌آوری پایین آن‌ها تأثیر گذاشته است (Quagraine, 2020).

به‌علاوه انگیزه‌ها برای دنبال کردن کارآفرینی طیف گسترده‌ای دارند و مصادیقی همچون پتانسیل پاداش مالی، پیگیری منافع شخصی، ارزش‌ها، و علاقه به بهبود اجتماعی را دربرمی‌گیرند. انگیزه کارآفرینانه نیروی محرکه بانوان به منظور تلاش در جهت انجام دادن موفقیت‌آمیز فعالیت‌های کلیدی فرایند کارآفرینی است (Naaimy et al., 2022). پس انگیزه کارآفرینانه را، به دلیل اینکه اثر آن ممکن است فعالیت‌های کارآفرینی را محدود یا تسهیل کند، می‌توان به عنوان یک عنصر منحصربه‌فرد برای تاب‌آوری کارآفرینان در نظر گرفت (Webb et al., 2013). از دیدگاه کواگرنی (۲۰۲۰) انگیزه کارآفرینانه می‌تواند رابطه بین شایستگی کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را متأثر کند که چنین تأثیری در مطالعات گذشته مورد غفلت واقع شده است. به منظور شفافیت بیشتر باید اشاره کرد یکی از موانع کارآفرینی بانوان در حال توسعه فقدان شایستگی‌های مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه است. زمانی که بانوان کارآفرین این شایستگی‌ها را کسب می‌کنند و در کنار آن انگیزه‌های خود را برای ایجاد و مدیریت کسب‌وکار متصور می‌شوند تعامل این شایستگی‌ها و انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری آن‌ها تأثیر می‌گذارد (Quagraine, 2020). بنابراین این مطالعه به دنبال آن است که به بررسی تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین و چگونگی نقش‌آفرینی انگیزه کارآفرینانه در این میان بپردازد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

شایستگی‌های کارآفرینانه

شایستگی‌های کارآفرینانه صاحبان کسب‌وکار یکی از عوامل اصلی تعیین‌کننده توسعه و رقابت‌پذیری واحدهای اقتصادی است (Gianesini et al., 2018). این ادعا که بانوان کارآفرین در زمینه موفقیت تجاری از مردان پایین‌تر هستند در سال‌های اخیر به چالش کشیده شده است (Ahl, 2004; Ogbor, 2000). در واقع، شواهد نشان می‌دهد که نه تنها بانوان کارآفرین شایستگی‌های مشابهی با هم‌تایان مرد از خود نشان می‌دهند بلکه در رقابت آزاد، جایی که فرصت‌ها برابر و بی‌طرفانه هستند، از مردان برتری دارند (Robb & Watson, 2012). شواهد گسترده‌ای وجود دارد که موفقیت و عملکرد و رشد کسب‌وکارها به شدت به شایستگی‌های کارآفرین وابسته است (Mitchelmore & Rowley, 2010). به طور کلی، شایستگی به عنوان دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها، و توانایی‌های مورد نیاز برای انجام دادن یک کار خاص تعریف می‌شود (Łopatka, 2021). شایستگی‌های کارآفرینانه شرط اساسی برای یک فرد به منظور شروع فعالیت و حفظ یک کسب‌وکار در یک بازار معین است (Muindi et al., 2020). با توجه به بررسی مطالعات مختلف و مروری بر پیشینه نظری در حوزه شایستگی‌های کارآفرینی، برخی شایستگی‌های کارآفرینانه در پیشینه بانوان کارآفرین شناسایی شده‌اند. سلسویک^۱ (۲۰۱۲) شایستگی‌های فرصت، مفهومی، مبتنی بر روابط، تعهد، و سازماندهی را شناسایی کرده است. آدامز^۲ (۲۰۲۰) شایستگی‌های مفهومی، مدیریتی، شخصی، و مبتنی بر روابط را شناسایی کرده است. در جدول ۱ نتایج مطالعات برخی محققان در حوزه شایستگی‌های کارآفرینی بانوان کارآفرین آمده است.

جدول ۱. نتایج مطالعات شایستگی‌های کارآفرینی بانوان کارآفرین

ردیف	محقق / محققان	شایستگی‌های کارآفرینانه
۱	لوپاتکا (۲۰۲۱)	فرصت، مدیریتی، دانش کسب‌وکار، رهبری، ارتباطی
۲	موندی و همکاران (۲۰۲۰)	شخصی (نیاز به توفیق، مرکز کنترل، نوآور بودن، تمایل به ریسک‌پذیری، خودکارآمدی، اشتیاق، تعیین هدف، تاب‌آوری، پشتکار، ثبات عاطفی، صبر)
۳	آدامز (۲۰۲۰)	مفهومی، مدیریتی، شخصی، مبتنی بر روابط
۴	مسینا ^۳ (۲۰۱۷)	جست‌وجو و کشف فرصت‌ها در محیط، توانایی سازمان‌دهی و مدیریت یک کسب‌وکار، تأمین سرمایه برای عملیات کسب‌وکار، توانایی اقدام در شرایط ریسک و عدم قطعیت، مسئولیت‌پذیری برای برانگیختن کارکنان به اقدام‌های خلاقانه، توانایی برای دسترسی به اطلاعات بازار و منابع و فناوری و به‌کارگیری آن‌ها
۵	وپالسکی ^۴ و دردا (۲۰۱۷)	فرصت، راهبردی، سازماندهی
۶	ویکرس ^۵ و همکاران (۲۰۱۲)	فرصت، سازمانی، راهبردی، اجتماعی، تعهد، مفهومی، نوآوری، رابطه‌ای، یادگیری
۷	سلسویک (۲۰۱۲)	فرصت، مفهومی، مبتنی بر روابط، تعهد، سازماندهی
۸	احمد و همکاران (۲۰۱۰)	فرصت، مفهومی، شخصی، راهبردی، یادگیری، مبتنی بر روابط، فنی، اجتماعی، اخلاقی

تاب‌آوری بانوان کارآفرین و شاخص‌های آن

تاب‌آوری فردی عبارت است از توانایی انطباق در مواجهه با ناملایمات و مشکلات به منظور دستیابی به موفقیت (Masten, 2014). همچنین به عنوان بازگشت سریع از شرایط نامطلوب تعبیر شده است (Joossens et al., 2022). تاب‌آوری فردی منبع مهمی برای مدیریت استرس، کنار آمدن با زمان‌های چالش‌برانگیز، و سازگاری موفقیت‌آمیز با مشکلات و نوسان‌هاست (Joossens et al., 2022). بانوان تاب‌آور واقعیت را به طور مطلق می‌پذیرند و می‌توانند به طور فوق‌العاده‌ای با تغییرات سازگار شوند (Burns & Anstey, 2010). کارآفرین تاب‌آور، به جای مقاومت، تغییرات را می‌پذیرد که این امر نشان‌دهنده ریسک‌پذیری بالا و قدرت تحمل او برای دستیابی به اهداف و مدیریت چالش‌هاست که بر عملکرد کارآفرینانه او تأثیر می‌گذارد.

1. Solesvik
2. Adams
3. Messina
4. Vopalecky
5. Vacirc

(Badzaban & Fatemi, 2021). به‌علاوه در مطالعات برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی از شاخص‌های مختلف استفاده شده است. جوسنز و همکارانش (۲۰۲۲) برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی از ابعاد توانایی خودادراک‌شده برای بازگشت از سختی‌ها، نگرش شخصی، و در دسترس بودن راهبردهای مقابله‌ای در ارتباط با مشکلات اقتصادی استفاده کرده‌اند. فیشر و همکارانش (۲۰۱۶) از معیارهای مقاومت، سرسختی، خودکارآمدی، کنترل عاطفی و شناختی هنگام فشار، و انطباق برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی استفاده کرده‌اند. از دیدگاه راج و فرس (۲۰۰۷) تحمل استرس به طور معنادار مرتبط با تاب‌آوری افراد و موفقیت کسب‌وکار است. از دیدگاه وسنبرگ (۲۰۱۳) شبکه عاملی کلیدی برای تاب‌آوری کارآفرینان و بقای کسب‌وکار آن‌هاست. در این پژوهش برای اندازه‌گیری تاب‌آوری فردی از تجمیع مطالعات من و لو (۲۰۰۵)، میچلمور و رولی (۲۰۱۳)، و آدامز (۲۰۲۰) که تاب‌آوری بانوان کارآفرین را مورد مطالعه قرار دادند استفاده شده و شاخص‌های منابع داخلی (مقاومت، سرسختی، و ...)، حمایت خانواده، و انطباق‌پذیری مبنا قرار گرفته است.

تبیین تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های کارآفرینانه با ویژگی‌های اساسی مانند دانش، مهارت‌ها، توانایی‌ها، صفات، نقش‌های اجتماعی، و خودمدیریتی مرتبط است. این ویژگی‌ها موجب پایداری بانوان کارآفرین در مقابل ناملازمات (Leipold & Greve, 2009; Bird, 2019; Ramadani et al., 2022) یا بهبود توانایی آن‌ها به منظور گذار از شرایط نامطلوب می‌شود (Mokline & Ben Abdallah, 2022). شایستگی‌ها و منابع ذاتی بانوان و محیطی که درگیر آن هستند ظرفیت تاب‌آوری آن‌ها را برای سازگاری هنگام مواجهه با ناهماهنگی‌ها بالا می‌برد (Windle et al., 2011). این شایستگی‌ها بانوان کارآفرین را قادر می‌سازد تا مسائل کلیدی را شناسایی کنند و در مقابل چالش‌های کسب‌وکار تاب‌آوری نشان دهند و با غلبه بر پیچیدگی‌ها و موانع موفق شوند (Adams, 2020). بنابراین شایستگی‌های کارآفرینانه قابلیت‌های لازم برای تاب‌آوری و اجرای کارآفرینی موفق شناسایی شده‌اند. در ارتباط با شایستگی‌های کارآفرینانه مطالعات مختلفی صورت پذیرفته است (جدول ۱). در این پژوهش شایستگی‌های کارآفرینانه مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت، و مبتنی بر روابط که از ترکیب یافته‌های مطالعات کوآگرنی (۲۰۲۰)، سلسویک (۲۰۱۲)، و احمد و همکارانش (۲۰۱۰) استخراج شد به منظور تبیین و طراحی ابزار و چارچوب این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت که در ادامه به تبیین تأثیر هر یک از شایستگی‌ها بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین می‌پردازیم.

شایستگی‌های مفهومی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های مفهومی ظرفیت تفکر تحلیلی، یادگیری، تصمیم‌گیری، حل مسئله، مقابله با عدم قطعیت، ریسک، فشار، و آمادگی پاسخگویی است (Vacirc et al., 2012). از دیدگاه محققان، شایستگی مفهومی ظرفیت ذهنی برای هماهنگ کردن علایق و فعالیت‌های متنوع است. این به معنای داشتن ظرفیت تفکر انتزاعی، تجزیه و تحلیل اطلاعات، و ایجاد ارتباط بین داده‌ها است (Xu et al., 2021; Kolpakov & Boyer, 2021). شایستگی‌های مفهومی به توانایی تفکر خارج از چارچوب مربوط می‌شود و غالباً در توانایی برانگیختن الگوهای تفکر و ایده‌ها و مفاهیم جدید منعکس می‌شود. این توانایی به بانوان کارآفرین اجازه می‌دهد کارها را به گونه‌ای متفاوت انجام دهند و با دیدگاه‌های جدید ارزش‌آفرینی کنند. توانایی تفکر تحلیلی و کنار آمدن با عدم قطعیت به‌شدت به شایستگی‌های مفهومی کارآفرین بستگی دارد (Ataei et al., 2020). شایستگی‌های مفهومی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین مؤثر است. زیرا این شایستگی‌ها به بانوان کارآفرین کمک می‌کند تا مبتکر و فعال باشند و به جزئیات توجه کنند (Man & Lau, 2005). به‌علاوه آن‌ها را قادر می‌سازد تا مسائل کلیدی را شناسایی کنند و با عملکردی بهتر از عهده هر چالش کسب‌وکار بریبایند (Mitchelmore, 2011; Vacirc et al., 2012; Quagraine, 2020). بنابراین:

فرضیه ۱. شایستگی‌های مفهومی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

شایستگی‌های مدیریتی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

همان‌طور که محیط کسب‌وکار پیچیده‌تر و پویاتر و آشفته‌تر می‌شود، شایستگی‌های مدیریتی برای موفقیت کسب‌وکار و مزیت رقابتی پایدار حائز اهمیت می‌شوند (Luthans & Youssef, 2007). میچلمور و رولی (۲۰۱۳) طیفی از امور کسب‌وکار همچون بودجه‌بندی و مدیریت مالی، برنامه‌ریزی، و عملیات کسب‌وکار را برای تبیین چنین شایستگی‌هایی در نظر گرفته‌اند. اسمیت و مورس (۲۰۰۵) شایستگی‌های عملکردی مانند بازاریابی و امور مالی و شایستگی‌های سازمانی مانند مهارت‌های مربوط به سازماندهی و ایجاد انگیزه و رهبری را در نظر گرفتند (Bamiatzi et al., 2013). ناتوانی بانوان کارآفرین در اکتساب چنین شایستگی‌هایی بر رشد کسب‌وکارشان تأثیر منفی می‌گذارد (Vossenber, 2013). وجود شایستگی‌های مدیریتی در بانوان کارآفرین به ظرفیت بازگشت آن‌ها هنگام مواجهه با مشکلات و عملکرد صحیح آن‌ها به وقت بروز چالش‌ها کمک می‌کند و به این ترتیب چنین شایستگی‌هایی بر ارتقای تاب‌آوری آن‌ها تأثیر می‌گذارد (Vossenber, 2013; Quagraine, 2016). بنابراین:

فرضیه ۲. شایستگی‌های مدیریتی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

شایستگی‌های شخصی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

شایستگی‌های شخصی دربرگیرنده توانایی حفظ سطح بالایی از انرژی و نگرش مثبت نسبت به خود، اعتمادبه‌نفس، مثبت‌اندیشی، ثبات عاطفی، و نیاز شدید به موفقیت است که برای پایداری بانوان کارآفرین حیاتی هستند (Beheshtifar, 2011). شایستگی‌های شخصی بانوان کارآفرین که شامل مهارت‌های بین‌فردی، مهارت‌های ارتباط شفاهی، شبکه‌سازی، اعتمادبه‌نفس، خودکارآمدی، میل به موفقیت، و استقامت است به آن‌ها کمک می‌کند تا ضمن حفظ سطح بالایی از انرژی و نگرش مثبت در مقابل چالش‌ها و بحران‌ها مقاوم باشند. بنابراین شایستگی‌های شخصی را می‌توان یکی از عوامل کلیدی برای تقویت تاب‌آوری بانوان کارآفرین دانست (Fuller-Love et al., 2006; Mitchelmore & Rowley, 2013; Adams, 2020). بنابراین:

فرضیه ۳. شایستگی‌های شخصی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

نقش شایستگی‌های فرصت بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

توانایی شناسایی و استفاده بهینه از فرصت‌های کسب‌وکار از جمله وظایف اصلی کارآفرینان است که می‌تواند عملکرد کسب‌وکارشان را بهبود بخشد. شایستگی‌های فرصت‌فعالیت‌های کارآفرینانه‌ای همچون جست‌وجوی فعال فرصت‌های جدید، شناسایی و توسعه فرصت‌ها، ارزیابی فرصت‌ها، و بهره‌برداری از فرصت‌ها را دربرمی‌گیرد (Seabela & Fatoki, 2014). از دیدگاه محققان، درک مثبت از فرصت‌های متعدد موجود در بازار یکی از شرایط مهمی است که برای موفقیت کسب‌وکار بسیار مهم است (Hoyos-Ruperto et al., 2013). این بدان معناست که بانوان کارآفرینی که خواهان رشد سریع برای کسب‌وکار خود هستند باید این نوع شایستگی را در اختیار داشته باشند. در غیر این صورت، کسب‌وکار آن‌ها رشدی را که انتظار می‌رود تجربه نخواهد کرد (Vopalecky & Durda, 2017). شایستگی‌های فرصت‌یک ویژگی درون‌فردی است که تاب‌آوری کارآفرینان را ارتقا می‌بخشد (Lee & Wang, 2017). شایستگی‌های فرصت‌به کارآفرینان این امکان را می‌دهد تا مسائل محیط کسب‌وکار خود را به طور مناسب پویش کنند و ایده‌هایی برای رفع آن مسائل ارائه دهند. چنین شایستگی‌هایی باعث می‌شود کارآفرینان با تشخیص فرصت‌های مختلف، که مورد توجه قرار نگرفته، در صورت شکست در یک فرصت کسب‌وکار، دوباره شروع به کار کنند و در جست‌وجوی فرصت‌های دیگری باشند (Tittle, 2020; Bullough et al., 2014). بنابراین:

فرضیه ۴. شایستگی‌های فرصت بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

نقش شایستگی‌های مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

کارآفرینان باید ارتباط مناسب با ذی‌نفعان داخلی و خارجی خود داشته باشند که این امر مستلزم شایستگی‌های مبتنی بر روابط است (Janjua & Mühlbacher, 2014). تلاش برای ارتباط گرفتن با دیگران، شبکه‌سازی، و برقراری ارتباط مؤثر با دیگران از

جمله شاخص‌های شایستگی‌های مبتنی بر روابط است (Mitchelmore & Rowley, 2013). یک منبع برای ایجاد چنین شایستگی‌هایی پیوستن به شبکه‌های کسب‌وکار به منظور اکتساب منابع مالی و آموزشی است که منابع یادشده از طریق منابع سنتی به دست نمی‌آید. شایستگی‌های مبتنی بر روابط برای ارتقای تاب‌آوری بانوان کارآفرین حیاتی هستند. زیرا به آن‌ها برای دسترسی به اطلاعات و منابع مورد نیاز دیگر در شرایط بحرانی کمک می‌کند (Lopatka, 2021; Luo et al., 2022; Adams, 2020; Vossenber, 2013). بنابراین:

فرضیه ۵. شایستگی‌های مبتنی بر روابط بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

انگیزه کارآفرینانه، واسطه‌ای میان شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین

انگیزه، که یکی از متغیرهای روان‌شناختی کلیدی برای درک رفتارهای کارآفرینانه است، باعث می‌شود فرد تصمیم بگیرد به منظور تداوم کسب‌وکار فعالیت‌های مناسبی انجام دهد. تحقیقات نشان می‌دهد بسیاری از بانوان علاقه‌مندند در جایگاه مالکان کسب‌وکار قرار گیرند. اما اغلب در ورود به این چالش و مدیریت آن انگیزه کارآفرینانه لازم را ندارند که یکی از دلایل آن در اقتصادهای در حال توسعه این است که آن‌ها فاقد شایستگی‌های کارآفرینانه مورد نیاز هستند (Vossenber, 2013). بنابراین از دیدگاه محققان شایستگی‌های کارآفرینانه پیش‌بینی‌کننده انگیزه کارآفرینانه هستند (Farhangmehr et al., 2016). انگیزه‌ها برای دنبال کردن کارآفرینی و تلاش برای تداوم و رشد آن شامل انگیزه‌های مالی (همچون افزایش درآمد، بهبود اقتصاد خانواده، استفاده از فرصت‌ها برای کسب مزایا) و انگیزه‌های غیرمالی (همچون استقلال‌طلبی، شناخته شدن، در اجتماع مورد قدردانی قرار گرفتن) است. انگیزه کارآفرینانه را به دلیل اینکه اثر آن ممکن است فعالیت‌های کارآفرینی را محدود و تسهیل کند می‌توان به عنوان یک عنصر منحصربه‌فرد برای تاب‌آوری بانوان کارآفرین در نظر گرفت (Webb et al., 2013). در واقع، بر اساس مطالعات اخیر، انگیزه کارآفرینانه می‌تواند رابطه بین شایستگی کارآفرینانه و تاب‌آوری افراد را متأثر کند. در این زمینه باید اشاره کرد یکی از موانع کارآفرینی بانوان در اقتصادهای در حال توسعه فقدان شایستگی‌های مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه است. زمانی که بانوان کارآفرین این شایستگی‌ها را کسب می‌کنند و در کنار آن انگیزه‌های مالی و غیرمالی خود را متصور می‌شوند تعامل این شایستگی‌ها و انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری آن‌ها تأثیر می‌گذارد (Quagraine, 2020). در واقع، بر اساس دیدگاه محققان، انگیزه کارآفرینانه قادر به تبیین چرایی تأثیر بالای شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین است (Hasan & Almubarak, 2016). با توجه به توضیحات بیان‌شده، فرضیه‌های ۶ تا ۱۶ ارائه می‌شود:

فرضیه ۶. شایستگی‌های مفهومی بر انگیزه کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۷. شایستگی‌های مدیریتی بر انگیزه کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۸. شایستگی‌های شخصی بر انگیزه کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۹. شایستگی‌های فرصت بر انگیزه کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۱۰. شایستگی‌های مبتنی بر روابط بر انگیزه کارآفرینانه تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۱۱. انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد.

فرضیه ۱۲. انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مفهومی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجیگری می‌کند.

فرضیه ۱۳. انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مدیریتی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجیگری می‌کند.

فرضیه ۱۴. انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های شخصی و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجیگری می‌کند.

فرضیه ۱۵. انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های فرصت و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجیگری می‌کند.

فرضیه ۱۶. انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجیگری می‌کند.

تبیین نقش انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین

انگیزه کارآفرینانه می‌تواند بر مقاصد و تصمیمات کارآفرینی و همچنین تاب‌آوری کارآفرینان تأثیر بگذارد (Quagraine, 2020; Oetomo & Santoso, 2018). به گفته هوآنگ^۱ و همکارانش (۲۰۱۲) انگیزه کارآفرینانه یک نیروی محرکه قوی از درون فرد برای به فعلیت رساندن پتانسیل بالقوه خود از طریق تفکر خلاق و نوآورانه است. مطالعات هارتمن^۲ و هرب (۲۰۱۵) نشان داد انگیزه از المان‌های ضروری کارآفرینی محسوب می‌شود و باعث ارتقای تاب‌آوری افراد می‌شود. انگیزه کارآفرینانه محرکی است که افراد را تشویق می‌کند برای دستیابی به اهداف خاص اقدام کنند و برای رسیدن به اهداف مورد نظر در مواقعی که دچار مشکلات می‌شوند تاب‌آورتر باشند. بر اساس یافته‌های کیزر^۳ (۲۰۱۶) انگیزه‌های کارآفرینانه همچون استقلال، نیاز به موفقیت، شناخت اجتماعی، و پاداش‌های مالی به طور قابل توجهی بر تاب‌آوری کارآفرینان تأثیر می‌گذارد (Srimulyani & Hermanto, 2021; Eijdenberg & Masurel, 2015). پس می‌توان با فعال کردن مکانیسم‌های انگیزشی تاب‌آوری کارآفرینان را تقویت کرد (Nisula & Olander, 2020).

پیشینه تجربی

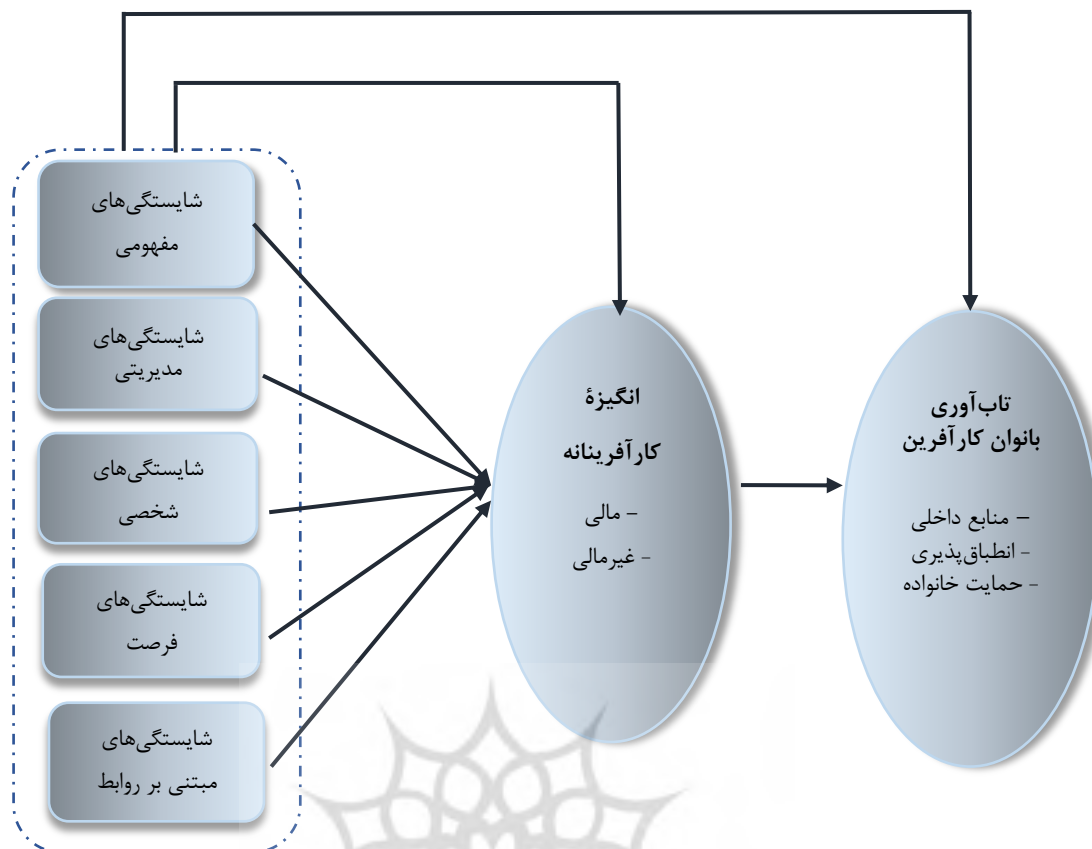
در ارتباط با پیشینه پژوهش، شکاف پژوهشی در زمینه شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین وجود دارد که به مطالعات اندک انجام‌شده در این زمینه اشاره می‌شود. از دیدگاه کواگرنی (۲۰۲۰) درک ارتباط شایستگی‌های کارآفرینانه با تاب‌آوری بانوان کارآفرین و اینکه چگونه این ارتباط توسط انگیزه کارآفرینانه تحت تأثیر قرار می‌گیرد محدود باقی مانده است. یافته‌های پژوهش کواگرنی در این زمینه با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از ۳۷۲ بانوی کارآفرین کشور غنا نشان داد شایستگی‌های کارآفرینانه ارتباط مثبت با تاب‌آوری بانوان کارآفرین دارد و انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌ها و تاب‌آوری را میانجی‌گری می‌کند. از دیدگاه سراج و همکارانش (۲۰۲۲) مطالعات محدودی در ارتباط میان شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری کارآفرینان انجام شده است. یافته‌های این پژوهشگران با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از ۲۲۰ کارآفرین کشور عربستان سعودی نشان داد شایستگی‌های کارآفرینانه ارتباط مثبت با تاب‌آوری کارآفرینان دارد. یافته‌های پژوهش بادزبان و همکارانش (۲۰۲۱) با جمع‌آوری داده‌های مستخرج از ۲۶۹ بانوی کارآفرین استان فارس نشان داد انگیزه کارآفرینانه، روحیه کارآفرینانه، شبکه‌های اجتماعی، و به‌کارگیری استراتژی‌های بازاریابی بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت می‌گذارد.

مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مبانی نظری تشریح‌شده در بخش‌های پیشین، مدل مفهومی پژوهش در قالب شکل ۱ ترسیم می‌شود.

1. Huang
2. Hartmann
3. Kisser

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بر اساس هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی-همبستگی است. در بخش تحلیل یافته‌ها، از تکنیک مدل‌یابی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار Smart PLS بهره گرفته شد. جامعه آماری این پژوهش بانوان کارآفرین استان البرز بودند که در حوزه‌های مختلف اقتصادی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط را تأسیس کرده‌اند و ۳ تا ۵ سال از زمان راه‌اندازی کسب‌وکار آن‌ها می‌گذرد. تعداد جامعه آماری بر اساس آمار استاندارد البرز تحت عنوان «بانوان کارآفرین در حوزه‌های مختلف اقتصادی» و «بانوان کارآفرین شاخص استان» ۳۷۶ نفر و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران برای جامعه محدود معادل ۱۹۲ نفر بود که بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی به شرح جدول ۲ بودند.

جدول ۲. تعداد نمونه آماری بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی

کشاوری	لوازم خاکی	فناوری اطلاعات	صنایع دستی	پوشاک	بسته‌بندی	آرایشی- بهداشتی	غذایی	تجهیزات پزشکی	دارویی	طبقه نمونه
۳۵	۱۲	۱۷	۶۰	۱۳	۱۰	۱۰	۱۴	۱۲	۹	

همچنین برای محاسبه حجم نمونه از روش تحلیل توان کوهن با نرم‌افزار جی پاور استفاده شد. به این ترتیب برای اندازه اثر ۰/۱۵ و توان آزمون ۰/۸ و از آنجا که ۷ عامل اصلی و ۳۴ گویه در مدل وجود دارد حجم نمونه مناسب برآورد شد. با توجه به تعداد بالای نمونه، در جدول ۳ تعدادی از اعضای نمونه آماری ارائه شده است. برای طراحی الگوی مفهومی پژوهش و تدوین پرسشنامه روش کتابخانه‌ای (جدول ۴) استفاده شد.

جدول ۳. برخی از اعضای نمونه آماری

ردیف	بانوی کارآفرین	نام کسب و کار	حوزه فعالیت
۱	ناهید هاشمی	پارس هرماس	آرایشی-بهداشتی
۲	زهرا علی شاهی	ماهان پلاست آسیا	PVC
۳	سهیلا سلحشور کردستانی	کیتوتک	تولید تجهیزات پزشکی
۴	فاطمه خشنود	استیل ریزان صنعت البرز	تولید قطعات صنعتی
۵	لیلا کریمی	توفیر صنعت	لوازم خانگی
۶	سیمین کیانی هرچگانی	عمادآرا	آرایشی-بهداشتی
۷	بهارک خدابخشی	چرم آتون	صنایع دستی
۸	اقدس چگینی	ایپک بافت ترنج	صنایع دستی

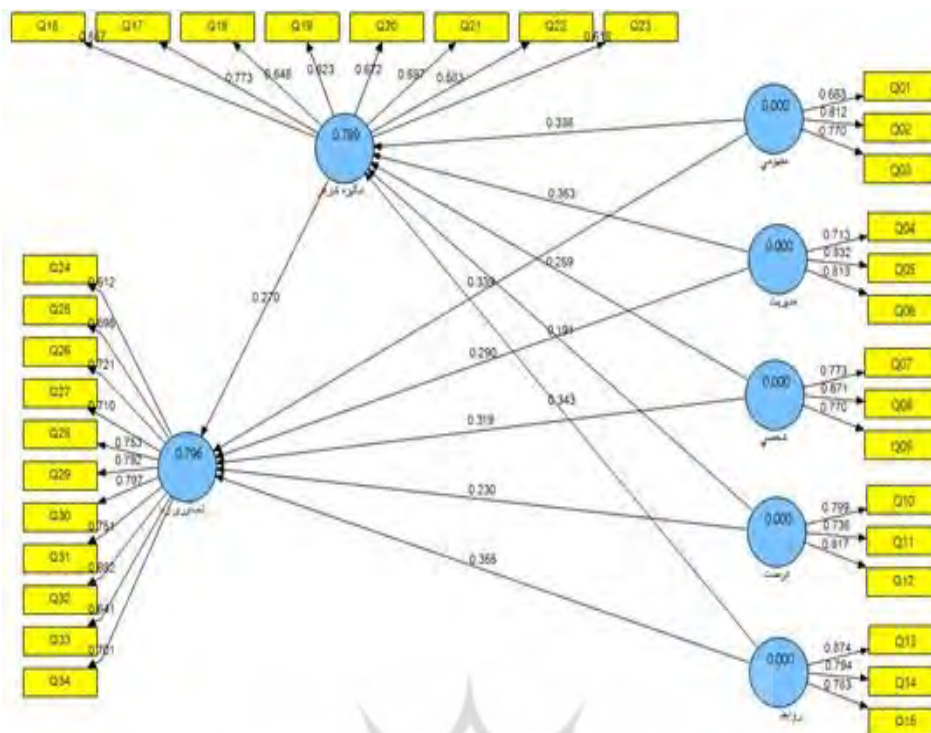
جدول ۴. منابع استخراج گویه‌های پرسشنامه

منابع استخراج	تعداد گویه‌ها	ابعاد متغیر	متغیر
	۳	مفهومی	
	۳	مدیریتی	
Mitchelmore & Rowley, 2013	۳	شخصی	شایستگی‌های کارآفرینانه
Ceptureanu et al., 2020	۳	فرصت	
	۳	مبتنی بر روابط	
Srimulyani & Hermanto, 2022	۸	مالی و غیرمالی	انگیزه کارآفرینانه
	۴	منابع داخلی	
Adams, 2020	۴	حمایت خانواده	تاب‌آوری
	۳	انطباق‌پذیری	

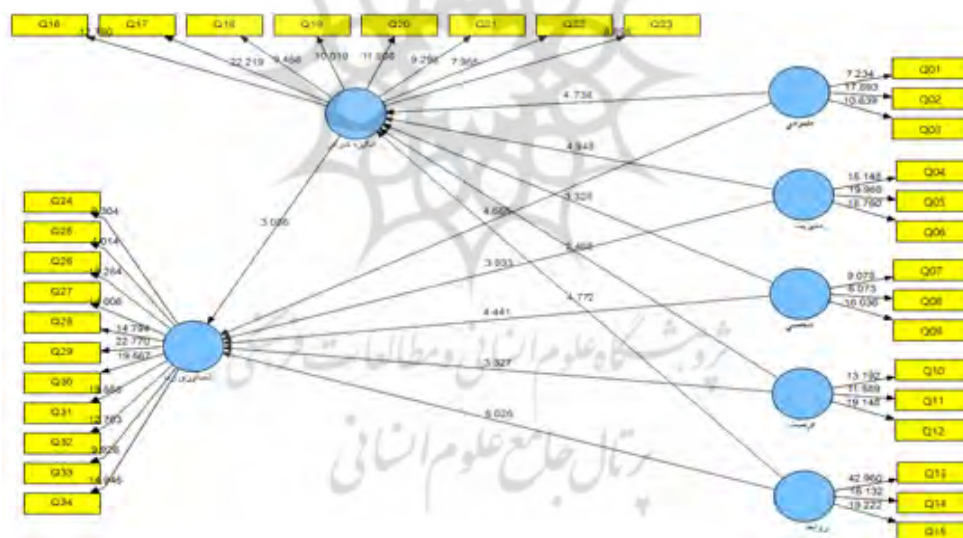
به‌علاوه به منظور سنجش نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بهره گرفته شد. جهت سنجش روایی، ابتدا روایی صوری پرسشنامه از طریق اعمال نظر خبرگان به تأیید رسید و پس از آن ضمن اجرای مدل پژوهشی در نرم‌افزار پی.ال.اس. شاخص‌های روایی و پایایی مدل با رویکرد سه‌مرحله‌ای (بررسی مدل اندازه‌گیری، سنجش برازش مدل کلی، بررسی مدل ساختاری) و بر اساس شاخص‌های روایی سازه (جدول ۵)، روایی همگرا (جدول ۶)، روایی واگرا (جدول ۷)، ضریب آلفای کرونباخ، و پایایی ترکیبی (جدول ۸) ارزیابی شد. در نهایت با اجرای الگوریتم بوت استراپ در نرم‌افزار پی.ال.اس. و بررسی ضرایب مسیر و مقادیر واریانس تبیین شده به تأیید یا رد فرضیه‌ها اقدام شد.

یافته‌های پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش مشخص شد دامنه سنی پاسخگویان ۲۳ تا ۵۲ است؛ به گونه‌ای که اکثر بانوان کارآفرین استان البرز از لحاظ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی سن و تحصیلات و تجربه در طبقه سنی جوان و میان‌سال (۲۵ تا ۵۰)، با سطح تحصیلات کارشناسی، و تجربه فعالیت کارآفرینی ۵ تا ۱۰ سال قرار داشتند. مدل مفهومی پژوهش بر اساس مدل اندازه‌گیری (بیرونی) و مدل ساختاری (درونی) با تکنیک حداقل مربعات جزئی تحلیل شد. به طور کلی روابط بین متغیرها در تکنیک حداقل مربعات جزئی دو دسته است: ۱. بخش بیرونی روابط بین متغیرهای پنهان با متغیرهای آشکار را نشان می‌دهد؛ ۲. بخش درونی روابط بین متغیرهای پنهان با یک‌دیگر را بررسی می‌کند. حال بخش درونی و بیرونی مدل مفهومی پژوهش بررسی می‌شود. مدل مفهومی پژوهش در حالت تخمین استاندارد در شکل ۲ ارائه شده است. در این مدل بار عاملی استاندارد گویه‌ها و ضریب مسیر متغیرهای پنهان قابل مشاهده است. مدل مفهومی پژوهش در حالت بررسی معناداری در شکل ۳ آمده است. در این مدل آماره t با استفاده از باز نمونه‌گیری به روش بوت استرایپینگ ارائه شده است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش (تخمین استاندارد)

شکل ۳. مدل مفهومی پژوهش در حالت معناداری (بوت استرپینگ)

مدل اندازه‌گیری پژوهش

مدل بیرونی نشان‌دهنده رابطه سؤالات با سازه‌ها است. مدل بیرونی در حداقل مربعات جزئی همان مدل اندازه‌گیری و معادل تحلیل عاملی تأییدی است. مهم‌ترین شاخص‌های برازش پی‌ا.ال.اس. بر اساس مدل بیرونی پژوهش عبارتند از: روایی سازه، روایی همگرا، روایی واگرا، پایایی ترکیبی.

روایی سازه: روایی سازه رابطه سؤالات هر سازه (متغیر پنهان) با سازه مورد نظر را بررسی می‌کند. در این روش قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد

رابطه ضعیف در نظر گرفته می‌شود. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است. برای بررسی معناداری بارهای عاملی از روش بوت استرپ استفاده شد. نتایج روایی سازه در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. خلاصه نتایج بررسی روایی سازه

سازه‌ها	گویه‌ها	بار عاملی	آماره تی
مفهومی	Q01	۰/۶۵۳	۷/۲۳۴
	Q02	۰/۸۱۲	۱۷/۸۹۳
	Q03	۰/۷۷۰	۱۰/۶۳۹
مدیریتی	Q04	۰/۷۱۳	۱۵/۱۴۸
	Q05	۰/۸۳۲	۱۹/۹۶۸
	Q06	۰/۸۱۳	۱۸/۷۵
شخصی	Q07	۰/۷۷۳	۹/۰۷۸
	Q08	۰/۶۷۱	۶/۰۷۳
	Q09	۰/۷۷۰	۱۶/۰۳۶
فرصت	Q10	۰/۷۹۹	۱۳/۱۹۲
	Q11	۰/۷۳۸	۱۱/۵۸۹
	Q12	۰/۸۱۷	۱۹/۱۴۸
مبتنی بر روابط	Q13	۰/۸۷۴	۴۲/۹۶
	Q14	۰/۷۹۴	۱۶/۱۳۲
	Q15	۰/۷۸۳	۱۹/۲۲۲
انگیزه کارآفرینانه	Q16	۰/۶۵۷	۱۲/۷۵
	Q17	۰/۷۷۳	۲۲/۲۱۹
	Q18	۰/۶۴۸	۹/۴۵۶
	Q19	۰/۶۲۳	۱۰/۰۱۹
	Q20	۰/۱۷۲	۱/۸۰۸
	Q21	۰/۵۹۷	۹/۲۹۸
	Q22	۰/۵۸۳	۷/۹۵۵
	Q23	۰/۶۱۸	۸/۸۹۵
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	Q24	۰/۵۱۲	۹/۳۰۴
	Q25	۰/۳۹۵	۴/۰۱۴
	Q26	۰/۷۲۱	۱۶/۲۶۴
	Q27	۰/۷۱۰	۱۴/۰۰۶
	Q28	۰/۷۵۳	۱۴/۷۹۴
	Q29	۰/۷۹۲	۲۲/۷۷
	Q30	۰/۷۹۷	۱۹/۵۶۷
	Q31	۰/۷۵۱	۱۹/۵۵۸
	Q32	۰/۶۸۲	۱۲/۷۰۳
	Q33	۰/۶۴۱	۹/۹۲۶
	Q34	۰/۷۰۱	۱۴/۹۴۵

بر اساس نتایج روایی سازه مندرج در جدول ۵، بار عاملی در همه موارد بزرگ‌تر از ۰/۵ و آماره t نیز از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ‌تر است. این نشان می‌دهد همبستگی مناسبی بین متغیرهای مشاهده‌پذیر با متغیرهای پنهان مربوط به خود وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت هر سازه به درستی مورد سنجش قرار گرفته است و با عنایت به یافته‌های حاصل از این مقیاس می‌توان به آزمون فرضیه‌های پژوهش پرداخت.

روایی همگرا: روایی همگرا نشان می‌دهد چقدر متغیرهای یک سازه با یک‌دیگر هم‌سو هستند. روایی همگرا بر اساس مدل بیرونی و با محاسبه میانگین واریانس استخراج (AVE) بررسی می‌شود. فورنل و لارکر (۱۹۸۱) معتقدند اگر معیار AVE

بالاتر از ۰/۵ باشد مدل اندازه‌گیری دارای روایی همگرا است. بر اساس جدول ۶ میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) بزرگ‌تر از ۰/۵ است. بنابراین روایی همگرا وجود دارد.

روایی واگرا: روایی واگرا دیگر معیار سنجش برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS است. روایی واگرا به همبستگی پایین گویه‌های یک متغیر پنهان با سایر متغیرهای پنهان اشاره دارد. ماتریس روایی واگرا در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۶. روایی همگرای سازه‌های پژوهش

سازه‌های اصلی	روایی همگرا (AVE)
انگیزه کارآفرینانه	۰/۵۶۸
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۵۷۳
مبتنی بر روابط	۰/۶۷۰
شخصی	۰/۵۴۷
فرصت	۰/۶۱۷
مدیریتی	۰/۶۲۱
مفهومی	۰/۵۵۹

جدول ۷. روایی واگرای سازه‌های پژوهش

سازه‌های اصلی	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
انگیزه کارآفرینانه (۱)	۰/۷۵۴						
تاب‌آوری بانوان کارآفرین (۲)	۰/۳۲۸	۰/۷۵۷					
روابط (۳)	۰/۵۴۱	۰/۲۹۷	۰/۸۱۸				
شخصی (۴)	۰/۵۴۰	۰/۳۴۴	۰/۵۸۶	۰/۷۴۰			
فرصت (۵)	۰/۳۵۸	۰/۱۴۲	۰/۲۰۹	۰/۳۰۷	۰/۷۸۵		
مدیریتی (۶)	۰/۴۲۹	۰/۳۱۷	۰/۳۹۱	۰/۶۷۱	۰/۵۱۹	۰/۷۸۸	
مفهومی (۷)	۰/۳۵۹	۰/۶۱۱	۰/۵۱۵	۰/۴۱۲	۰/۱۷۹	۰/۴۵۰	۰/۷۴۸

همان‌گونه که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، جذر AVE که برای هر سازه گزارش شده است (قطر اصلی) از همبستگی آن با سایر سازه‌های مدل بیشتر است که این موضوع بیانگر روایی واگرای قابل قبول برای مدل‌های اندازه‌گیری است.

پایایی ترکیبی: برای سنجش پایایی سازه‌های پژوهش از دو معیار پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. میزان این دو معیار برای همه سازه‌ها باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد. البته پایایی ترکیبی به دلیل اهمیت بیشتر دادن به شاخص‌های با بار عاملی بیشتر معیار بهتر و معتبرتری نسبت به آلفای کرونباخ به شمار می‌رود. نتایج پایایی در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸. پایایی سازه‌های پژوهش

سازه‌های اصلی	پایایی ترکیبی (CR)	آلفای کرونباخ
انگیزه کارآفرینانه	۰/۸۱۲	۰/۷۳۵
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۹۰۶	۰/۸۸۴
روابط	۰/۸۵۸	۰/۷۵۲
شخصی	۰/۷۸۵	۰/۷۸۳
فرصت	۰/۸۲۸	۰/۷۹۰
مدیریتی	۰/۸۳۰	۰/۷۲۴
مفهومی	۰/۷۹۱	۰/۷۱۳

مطابق جدول ۸، آلفای کرونباخ همه متغیرها بزرگ‌تر از ۰/۷ و بنابراین پایایی مورد تأیید است. مقدار پایایی ترکیبی (CR) نیز در همه موارد از آستانه ۰/۷ بزرگ‌تر است. بنابراین پایایی سازه‌ها مطلوب است.

برازش مدل

در این بخش برازش مدل مورد بررسی قرار گرفت. بخش ساختاری مدل برخلاف مدل‌های اندازه‌گیری به پرسش‌ها و متغیرهای آشکار مدل کاری ندارد و تنها به متغیرهای پنهان و روابط میان آن‌ها توجه می‌کند. در این پژوهش برازش مدل ساختاری با استفاده از شاخص‌های ضریب تعیین، R^2 ، شاخص Q^2 ، و شاخص GOF بررسی شده است.

ضریب تعیین

ضریب تعیین، R^2 معیاری است که بیانگر میزان تغییرات هر یک از متغیرهای وابسته مدل است که به وسیله متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. هر چه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل بیشتر باشد برازش مدل بهتر است. چین (۱۹۹۸) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳، و ۰/۶۷ را به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط، و قوی بودن برازش بخش ساختاری مدل به وسیله معیار ضریب تعیین تعریف کرده است. مقدار ضریب تعیین، R^2 در جدول ۹ گزارش شده است.

جدول ۹. ضریب تعیین سازه‌های درون‌زای مدل

سازه‌های اصلی	ضریب تعیین
انگیزه کارآفرینانه	۰/۷۸۹
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۷۹۶

بر اساس نتایج جدول ۹، ضریب تعیین انگیزه کارآفرینانه ۰/۷۸۹ و تاب‌آوری بانوان کارآفرین ۰/۷۹۶ به دست آمد که از ۰/۶۷ بزرگ‌تر است. بنابراین ضریب تعیین نشان می‌دهد مدل از قدرت پیش‌بینی بالایی برخوردار است.

شاخص Q^2

معیار استون-گیزر یا شاخص Q^2 قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد. برای محاسبه مقدار Q^2 در نرم‌افزار PLS از تکنیک بلایند فولدینگ استفاده می‌شود. بلایند فولدینگ یک تکنیک استفاده مجدد از نمونه است و دو شاخص اصلی را ارائه می‌کند: روایی متقاطع افزونگی (CV-Red) و روایی متقاطع اشتراکی (CV-Com). شاخص استون-گیزر معیاری برای ارزیابی روایی متقاطع در مدل حداقل مجذورات جزئی است. شاخص ضریب تعیین، R^2 دقت پیش‌بینی را مشخص می‌کند و شاخص Q^2 رابطه‌مند بودن پیش‌بینی را تعیین می‌کند. چنانچه مقدار شاخص استون-گیزر مثبت باشد روایی پیش‌بینی مورد تأیید است. در صورتی که مقدار Q^2 در مورد یک سازه درون‌زا صفر یا کمتر از صفر شود روابط بین سازه‌های دیگر مدل و آن سازه درون‌زا به‌خوبی تبیین نشده است (Hair et al., 2017). مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰. مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی

سازه‌های اصلی	روایی متقاطع اشتراکی	روایی متقاطع افزونگی
انگیزه کارآفرینانه	۰/۱۶۲	۰/۱۹۴
تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۲۰۰	۰/۳۷۰
روابط	۰/۳۳۹	۰/۳۳۹
شخصی	۰/۱۱۵	۰/۱۱۵
فرصت	۰/۲۴۲	۰/۲۴۲
مدیریتی	۰/۲۵۲	۰/۲۵۲
مفهومی	۰/۱۴۷	۰/۱۴۷

همان‌طور که در جدول ۱۰ قابل مشاهده است، این مقادیر برای همه سازه‌های پژوهش مثبت است. بنابراین قدرت پیش‌بینی مطلوب برآورد می‌شود.

شاخص GOF

مهم‌ترین شاخص برازش مدل در تکنیک حداقل مجذورات جزئی شاخص GOF است. این شاخص برای بررسی برازش مدل کلی است که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را ارزیابی می‌کند. این شاخص با استفاده از جذر حاصل ضرب «میانگین شاخص R^2 » و «میانگین شاخص‌های افزونگی» محاسبه می‌شود.

$$\text{GoF} \cong \sqrt{(\overline{\text{Communality}}) + \overline{R^2}}, \quad \text{رابطه ۱}$$

شاخص GOF را تنهاوس و همکارانش (۲۰۰۴) ابداع کردند و طبق رابطه ۱ محاسبه می‌شود. وتزلس و همکارانش (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵، و ۰/۳۶ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط، و قوی برای Gof معرفی کردند. بنابراین مقدار نیکویی برازش در این مطالعه برابر است با:

$$\text{میانگین مقادیر شاخص افزونگی, } \overline{\text{Communality}} = 0.593$$

$$\text{میانگین مقادیر شاخص ضریب تعیین, } \overline{R^2} = 0.792$$

$$\text{GoF} \cong \sqrt{0.593 + 0.792} \cong 0.686$$

شاخص GOF برابر ۰/۶۹ به دست آمد. بنابراین مدل از برازش مطلوب برخوردار است.

آزمون فرضیه‌ها

در بخش مدل درونی پژوهش (مدل ساختاری) روابط میان سازه‌های اصلی قابل بررسی است. در این پژوهش، علاوه بر روابط مستقیم، روابط غیرمستقیم (اثر میانجیگری) نیز بررسی شده است.

آزمون روابط مستقیم متغیرهای پژوهش

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش PLS، با بررسی ضرایب معناداری (مقادیر تی) هر یک از مسیرها و نیز ضرایب استاندارد شده بار عاملی مربوط به مسیرها فرضیه‌های پژوهش آزموده می‌شوند. نتایج در جدول ۱۱ آمده است.

جدول ۱۱. خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش (روابط مستقیم)

فرضیه‌ها	متغیر مستقل	متغیر وابسته	بار عاملی	آماره t	نتیجه
فرضیه ۱	مفهومی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۳۳۹	۴/۶۶۵	تأیید
فرضیه ۲	مدیریتی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۲۹۰	۳/۸۳۳	تأیید
فرضیه ۳	شخصی	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۳۱۹	۴/۴۴۱	تأیید
فرضیه ۴	فرصت	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۲۳۰	۳/۳۲۷	تأیید
فرضیه ۵	روابط	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۳۵۳	۵/۰۲۶	تأیید
فرضیه ۶	مفهومی	انگیزه کارآفرینانه	۰/۳۳۸	۴/۷۳۸	تأیید
فرضیه ۷	مدیریتی	انگیزه کارآفرینانه	۰/۳۵۳	۴/۹۴۸	تأیید
فرضیه ۸	شخصی	انگیزه کارآفرینانه	۰/۲۵۹	۳/۳۲۸	تأیید
فرضیه ۹	فرصت	انگیزه کارآفرینانه	۰/۱۹۱	۲/۴۶۸	تأیید
فرضیه ۱۰	روابط	انگیزه کارآفرینانه	۰/۳۴۳	۴/۷۷۲	تأیید
فرضیه ۱۱	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	۰/۲۷۰	۳/۰۸۶	تأیید

بر اساس جدول ۱۱، با توجه به اینکه ضریب معناداری برای فرضیه‌های اول تا یازدهم بیشتر از ۱/۹۶ است، در سطح ۹۵ درصد می‌توان این فرضیه‌ها را تأیید کرد.

آزمون روابط غیرمستقیم متغیرهای پژوهش

به منظور آزمون معناداری روابط غیرمستقیم (اثر میانجی) متغیرها از آزمون سوبل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۲ آمده است.

جدول ۱۲. خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش (روابط غیرمستقیم)

فرضیه‌ها	متغیر مستقل	متغیر وابسته	متغیر وابسته	اثر میانجی	آماره سوبل	نتیجه
فرضیه ۱۲	مفهومی	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	-/۰۹۱	۳/۰۰۲	تأیید
فرضیه ۱۳	مدیریتی	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	-/۰۹۵	۳/۳۲۸	تأیید
فرضیه ۱۴	شخصی	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	-/۰۷۰	۲/۵۸۰	تأیید
فرضیه ۱۵	فرصت	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	-/۰۵۲	۲/۰۱۵	تأیید
فرضیه ۱۶	روابط	انگیزه کارآفرینانه	تاب‌آوری بانوان کارآفرین	-/۰۹۳	۳/۰۶۱	تأیید

بر اساس جدول ۱۲، با توجه به اینکه آماره آزمون سوبل برای همه فرضیه‌ها بالاتر از $1/96$ است، با اطمینان ۹۵ درصد، فرضیه‌های ۱۲ تا ۱۶ تأیید می‌شود. در واقع اثر میانجی انگیزه کارآفرینانه در رابطه شایستگی‌های کارآفرینانه با تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه

در پیشینه پژوهش، بیشتر به نقش شایستگی‌های کارآفرینانه بر عملکرد و رشد کسب‌وکارها پرداخته شده است و نقش چنین شایستگی‌هایی بر برخی قلمروها که ضامن موفقیت کارآفرینان، به‌ویژه بانوان کارآفرین است، نادیده گرفته شده است. یکی از این قلمروها تاب‌آوری بانوان کارآفرین است که صرفاً برخی مطالعات محدود به بررسی شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری کارآفرینان پرداخته‌اند. پژوهش حاضر، با توجه به خلأ موجود، تأثیر شایستگی‌های کارآفرینانه را بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین به صورت تجربی مورد بررسی قرار داد و همچنین به بررسی نقش میانجی انگیزه کارآفرینانه (که به‌رغم اهمیت آن در پژوهش‌ها نادیده گرفته شده است) پرداخت.

پژوهش حاضر تأیید کرد که شایستگی‌های کارآفرینانه شامل شایستگی‌های مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت، و مبتنی بر روابط بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد. این نتایج هم‌سو با یافته‌های کواگرنی (۲۰۲۰) است، مبنی بر اینکه شایستگی‌های کارآفرینانه مفهومی و شخصی و فرصت بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد. البته در پژوهش کواگرنی (۲۰۲۰) ارتباط معنادار میان شایستگی‌های مدیریتی و مبتنی بر روابط یافت نشد. ولی روابط اشاره‌شده در این پژوهش تأیید شد. به‌علاوه نتایج این پژوهش هم‌سو با یافته‌های سراج و همکارانش (۲۰۲۲) است که نشان دادند شایستگی‌های کارآفرینانه (ترکیبی از شایستگی‌های فرصت، شخصی، مبتنی بر روابط) ارتباط مثبت با تاب‌آوری کارآفرینان دارد. یافته‌های این پژوهش با مطالعه احمد و همکارانش (۲۰۱۱) مبنی بر اینکه شایستگی‌های مفهومی و شخصی به ارتقای تاب‌آوری کارآفرینان کمک می‌کند همخوانی دارد. همچنین، درحالی‌که در پژوهش‌های پیشین همچون میچلمور و رولی (۲۰۱۳) رابطه معناداری بین شایستگی‌های کارآفرینانه مدیریتی و مبتنی بر روابط با رشد کسب‌وکار کارآفرینان یافت نشد، در این پژوهش روابط بین این شایستگی‌ها با تاب‌آوری کارآفرینان مورد بررسی قرار گرفت و معنادار تشخیص داده شد.

پژوهش حاضر تأیید کرد که انگیزه کارآفرینانه رابطه میان شایستگی‌های کارآفرینانه و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گری می‌کند. در واقع نتایج پژوهش حاضر نشان داد بانوان کارآفرینی که دارای شایستگی‌های کارآفرینانه هستند برای درگیری در فعالیت‌های کارآفرینانه انگیزه بهتری دارند. به عبارت دیگر، بانوان کارآفرینی که واجد شایستگی‌های کارآفرینانه هستند آمادگی بهتری برای کارآفرین شدن و درگیری در چنین فعالیت‌هایی دارند. زیرا شایستگی‌های اشاره‌شده سوخت یا انرژی مورد نیاز را برای تبدیل انگیزه به عمل میسر می‌سازد. این نتیجه هم‌سو با یافته‌های پژوهش کواگرنی (۲۰۲۰) است که نشان داد انگیزه کارآفرینانه ارتباط میان شایستگی‌های مفهومی، مدیریتی، شخصی، فرصت، و مبتنی بر روابط و تاب‌آوری بانوان کارآفرین را میانجی‌گری می‌کند. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های اسماعیل و زین (۲۰۱۵) سازگار است که تأکید کرده‌اند انگیزه

کارآفرینانه به شدت وابسته به شایستگی‌های کارآفرینان است. پژوهش حاضر تأیید کرد که انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأثیر مثبت دارد. این نتیجه هم‌سو با یافته‌های پژوهش بادزبان و همکارانش (۲۰۲۱) است مبنی بر اینکه انگیزه کارآفرینانه تاب‌آوری بانوان کارآفرین را ارتقا می‌بخشد.

پیشنادهای پژوهش

بر اساس نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌شود:

۱. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر تأثیر مثبت شایستگی‌های کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین تأیید شد می‌توان گفت بانوان کارآفرین باید از طریق بهره‌مندی از مراکز ارتقادهنده شایستگی‌های حرفه‌ای و شرکت در دوره‌هایی همچون تفکر تحلیلی، حل مسئله، مقابله با عدم قطعیت، و ریسک شایستگی‌های مفهومی خود را بهبود ببخشند تا آمادگی مقابله با چالش‌های کلیدی کسب‌وکار از طریق ارائه راهکارهای مناسب را پیدا کنند. همچنین باید با شرکت در دوره‌های آموزشی مدیریتی همچون بازاریابی، مدیریت مالی، برنامه‌ریزی، و عملیات کسب‌وکار شایستگی‌های لازم را جهت ایجاد ظرفیت لازم برای بازگشت هنگام مواجهه با مسائل و مشکلات پیدا کنند. بانوان کارآفرین باید برای بهبود شایستگی‌های شخصی همچون اعتمادبه‌نفس، خودکارآمدی، و نیاز به توفیق از آزمون‌های سنجشی که به این منظور طراحی شده استفاده کنند و از راهنمای این آزمون‌ها و همچنین مراکز مشاوره جهت ارتقای چنین شایستگی‌های مهمی بهره‌مند شوند. در ارتباط با شایستگی‌های فرصت نیز به بانوان کارآفرین پیشنهاد می‌شود با اقدام‌ها و رفتارهایی همچون پویای محیطی، جست‌وجوی اطلاعات، هوشیاری کارآفرینانه، کسب تجربه، و بهره‌مندی از شبکه‌های اجتماعی موجبات ارتقای چنین شایستگی‌هایی را فراهم آورند. در نهایت به بانوان کارآفرین توصیه می‌شود به منظور ارتقای شایستگی‌های مبتنی بر روابط به شبکه‌سازی و برقراری ارتباط مؤثر با دیگران پردازند که جهت دسترسی به منابع مورد نیاز در شرایط بحرانی بسیار حائز اهمیت است.

۲. با توجه به اینکه تأثیر انگیزه کارآفرینانه بر تاب‌آوری بانوان کارآفرین و نقش میانجی انگیزه کارآفرینانه تأیید شد می‌توان گفت بانوان کارآفرین باید واجد شایستگی‌های مختلف کارآفرینانه شوند. زیرا چنین شایستگی‌هایی آن‌ها را برانگیخته می‌کند تا اطلاعات لازم را در مورد روش‌هایی که می‌توانند تاب‌آور شوند اکتساب کنند و به کار گیرند. به‌علاوه چنین شایستگی‌هایی آن‌ها را برانگیخته می‌کند تا از پیامدهای مثبت توانمندی‌های خود جهت مدیریت و کنترل چالش‌ها بهره گیرند.

منابع

- Ahmad, N. H. (2007). A cross-cultural study of entrepreneurial competencies and entrepreneurial success in SMEs in Australia and Malaysia (Doctoral dissertation).
- Ahl, H. (2004). The scientific reproduction of gender inequality: A discourse analysis of research texts on women's entrepreneurship. Liber.
- Badzaban, F., Rezaei-Moghaddam, K., & Fatemi, M. (2021). Analysing the individual entrepreneurial resilience of rural women. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 1-14.
- Baum, J. R., Frese, M., & Baron, R. A. (2014). The Psychological Actions and Entrepreneurial Success: An Action Theory Approach. In *The Psychology of Entrepreneurship* (pp. 183-220). Psychology Press.
- Bird, B. (2019). Toward a theory of entrepreneurial competency. In *Seminal ideas for the next twenty-five years of advances* (Vol. 21, pp. 115-131). Emerald Publishing Limited.
- Bullough, A., Renko, M., & Myatt, T. (2014). Danger zone entrepreneurs: The importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(3), 473-499.
- Burns, R. A. & Anstey, K. J. (2010). The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC): Testing the invariance of a uni-dimensional resilience measure that is independent of positive and negative affect. *Personality and Individual Differences*, 48(5), 527-531.
- Fisher, R., Maritz, A., & Lobo, A. (2016). Does individual resilience influence entrepreneurial success? *Academy of Entrepreneurship Journal*, 22(2), 39-53.
- Gianesini, G., Cubico, S., Favretto, G., & Leitão, J. (2018). Entrepreneurial competences: comparing and contrasting models and taxonomies. In *Entrepreneurship and the industry life cycle* (pp. 13-32). Springer, Cham.
- Hair Jr, J. F., Matthews, L. M., Matthews, R. L., & Sarstedt, M. (2017). PLS-SEM or CB-SEM: updated guidelines on which method to use. *International Journal of Multivariate Data Analysis*, 1(2), 107-123.
- Hazlina Ahmad, N., Ramayah, T., Wilson, C., & Kummerow, L. (2010). Is entrepreneurial competency and business success relationship contingent upon business environment? A study of Malaysian SMEs. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 16(3), 182-203.
- Ismail, V. Y. (2014). The comparison of entrepreneurial competency in woman micro-, small-, and medium-scale entrepreneurs. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 115, 175-187.
- Joossens, E., Manca, A. R., & Zec, S. (2022). Measuring and understanding individual resilience across the EU (No. JRC130485). Joint Research Centre.
- Korber, S. & McNaughton, R. B. (2017). Resilience and entrepreneurship: a systematic literature review. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 24(7), 1129-1154.
- Lopatka, A. (2021). Entrepreneurial competencies of women ICT start-up. *Procedia Computer Science*, 192, 5122-5129.
- Man, T. W., & Lau, T. (2005). The context of entrepreneurship in Hong Kong: An investigation through the patterns of entrepreneurial competencies in contrasting industrial environments. *Journal of small business and Enterprise Development*, 12(4), 464-481.
- Minello, I. F., Scherer, L. A., & da Costa Alves, L. (2014). Entrepreneurial competencies and business failure. *International journal of Entrepreneurship*, 18, 1.
- Mitchelmore, S. & Rowley, J. (2013). Entrepreneurial competencies of women entrepreneurs pursuing business growth. *Journal of small business and enterprise development*, 20(1), 125-142.
- Montoro-Fernández, E., Cárdenas-Gutiérrez, A. R., & Bernal-Guerrero, A. (2022). Entrepreneurial Resilience: A Case Study on University Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(5), 2589.
- Muindi, K., Nassiuma, B. K., Masurel, E., & van Montfort, K. (2020). Entrepreneurial Competences and Entrepreneurial Performance: Empirical Insights of Female Entrepreneurs In Kenya. *Studies and Scientific Researches. Economics Edition*, (32).
- Pasaribu, F., Bulan, T., Muhar, A., & Astuty, W. (2022). Supply chain management of entrepreneurial competence through cultural orientation and cross-cultural competence. *Uncertain Supply Chain Management*, 10(2), 417-424.
- Ramadani, V. (2015). The woman entrepreneur in Albania: an exploratory study on motivation, problems and success factors. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17(2), 204-221.
- Santoso, S., & Oetomo, B. S. D. (2018). Influence of motivation and self-efficacy on entrepreneurial intention to run a business. *Expert Journal of Marketing*, 6(1), 14-21.
- Seraj, A. H. A., Fazal, S. A., & Alshebami, A. S. (2022). Entrepreneurial competency, financial literacy, and sustainable performance—examining the mediating role of entrepreneurial resilience among Saudi entrepreneurs. *Sustainability*, 14(17), 10689.

- Robb, A. M. & Watson, J. (2012). Gender differences in firm performance: Evidence from new ventures in the United States. *Journal of Business Venturing*, 27(5), 544-558.
- Savolainen, T., Ikonen, M., & Nurmenniemi, H. (2016, September). Trust and Resilience in Entrepreneurial Perspective: Empirical Findings from the Developments in Entrepreneurs' Stories. In *European Conference on Innovation and Entrepreneurship* (p. 726). Academic Conferences International Limited.
- Sebora, T. C. & Tantiukoskula, S. (2011). Psychological capital and the entrepreneurial intention of college students. *International developments in management research*, 199-220.
- Solesvik, M. (2012, May). Entrepreneurial competencies in emerging economy context. In *17th Nordic Conference on Small Business Research*, Helsinki (pp. 23-25).
- Smith, B. & Morse, E. (2005). *Entrepreneurial Competencies: Literature Review and Best Practices*, Small Business Policy Branch. Ottawa: Industry Canada.
- Tehseen, S., & Ramayah, T. (2015). Entrepreneurial competencies and SMEs business success: The contingent role of external integration. *Mediterranean journal of social sciences*, 6(1), 50-61.
- Vacirc; nia, M. J. N., Maria, J. T., & Maria, T. L. F. (2012). Women entrepreneurs: Discussion about their competencies. *African Journal of Business Management*, 6(26), 7694-7704.
- Vopalecky, A. & Durda, L. (2017). Empirical Evidence of Entrepreneurial Competencies and Firm Performance: a Study of Women Entrepreneurs of Nigeria. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 5(1), 62-76.
- Vossenber, S. (2013). Women Entrepreneurship Promotion in Developing Countries: What explains the gender gap in entrepreneurship and how to close it. *Maastricht School of Management Working Paper Series*, 8(1), 1-27.
- Wiek, A., Withycombe, L., & Redman, C. L. (2011). Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability science*, 6(2), 203-218.
- Windle, G., Bennett, K. M., & Noyes, J. (2011). A methodological review of resilience measurement scales. *Health and quality of life outcomes*, 9(1), 1-18.
- Yang, Y. & Danes, S. M. (2015). Resiliency and resilience process of entrepreneurs in new venture creation. *Entrepreneurship Research Journal*, 5(1), 1-30.

